

LUCIAN BLAGA ȘI CORESPONDENȚII SĂI GERMANI (II)¹

Mihaela Pappu*

Motto: *Domnul Blaga lasă impresia de nezdruncinat că posedă un ochi miraculos – Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinae² – intersecție a zărilor infinitului coborâte în finitudine.*

Ochi al lumii, te salut!

Când scrutează, „aura privirii” sale dă senzația că nu percepe numai suprafața lucrurilor, ci că ar îmbrățișa, într-o viziune primordială, tot ceea ce ține de «aură» (Contra-exemplu intuitiv la aserțiunea nietzscheeană – „Cum să fie cu puțință ca, în actul de contemplare a ființei, subiectul cunoscător, înzestrat doar cu capacitățile senzoriale ale văzului, să treacă de înțelegerea cauzelor imediate ale stării lucrurilor?”). [Ernst Kessler către Hugo Marti, datat 3 aprilie 1931]³

CERCUL SUABO-SAXON ȘI MAGHIAR⁴

Moderația dovedită de Blaga, în contextul etnocentric al perioadei interbelice, face ca intelectualitatea minoritară din România Mare să-l perceapă ca pe un interlocutor valabil, în sens multicultural, eligibil pentru postura de mediator. Drept urmare, opera sa lirică și creația dramatică vor fi traduse în limbile minorităților germană și maghiară, fiind considerate repere de toleranță supra-națională.

Încă din 1924, Blaga se va afla printre fondatorii revistei clujene „Cultura”, sub direcția lui S. Pușcariu, redactată în limbile română (redactor responsabil

¹ Corespondența germană și maghiară din Fondul „Lucian Blaga” (Muzeul Național al Literaturii Române).

* Universitatea din București, Facultatea de Litere; e-mail: vladpappu@yahoo.com.

² „Când se sfărtecă globul pământesc, sfărământurile sale cad asupra celui neînfricat”, Horațiu, *Carmina*, III, 3, 7, citat în limba latină, în orig., apud ediția W. Binder (1855), Stuttgart, Hoffmann'sche Verlags-Buchh.

³ Scrisoarea lui Ernst Kessler către Hugo Marti, aflată în Arhiva familiei Blaga, a fost reprodusă de Dorli Blaga în Blaga-Brediceanu, C. (2008), *Jurnale. 1919; 1936–1939; 1939–1940; 1959–1960*, Blaga, Dorli (ed.), Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, p. 75. Traducerea fragmentelor germane, cu excepția manuscriselor provenite din Arhiva particulară Blaga, se datorează lui V. Pappu.

⁴ J. Neubauer, *Conflicts and Cooperation between the Romanian, Hungarian, and Saxon Literary Elites in Transylvania, 1850–1945*, în Victor Karady V./ Borbála Z. Török (ed.), *Cultural Dimensions of Elite Formation in Transylvania (1770–1950)*, Cluj-Napoca, EDRC Foundation, 2008, p. 166.

L. Blaga), franceză (Yves Auger), maghiară (György Kristóf) și germană (Oskar Netoliczka) – promotoare a interculturalității.

Lirica sa este tălmăcită în maghiară de Lajos Aprily și Zoltán Franyó, în timp ce, la 19 februarie 1924, piesa *Zamolxe* este reprezentată, în premieră absolută, pe scena Teatrului Maghiar din Cluj (director Eugen Janovics); tot acolo va vedea luminile rampei, în februarie 1940, piesa blagiană *Cruciada copiilor*, în traducerea lui Makkai Laszlo și Kiss Jenő, regia fiind asigurată de Emeric Kadar⁵.

Blaga, traducător la rândul său din lirica maghiară, cum este cazul cu Ady Endre, joacă în mod onest rolul reciprocității și protestează alături de intelectualii maghiari atunci când autoritățile române interzic reprezentarea, în 1923, pe scena Teatrului Maghiar din Cluj, a poemului *Tragedia omului*, de I. Madách, tradus ulterior de O. Goga.

1. Oskar Bárd către Lucian Blaga

Oskar Bárd⁶ (1892–1942), pseudonimul lui O. Wettenstein, intelectual evreu de expresie maghiară, medic de profesie, se ilustrează ca traducător al piesei *Zamolxe* (1923).

În egală măsură, va traduce din lirica blagiană, alături de Lajos Aprily, Berde Mário, Imre Kádár și Ferenc Szemlér, contribuțiile respective fiind publicate în revista „Erdély Helikon”, numerele 42–43 și 56 din 1930 și 6, 58 din 1933.

Corespondența Bárd–Blaga, existentă în Fondul MLR, este departe de a reflecta dimensiunea relațiilor intelectuale dintre cei doi.

Oskar Bárd către Lucian Blaga, MLR 19 235, datat Galgau [Gâlgău, jud. Szolnoc-Dăbâca, pe raza actualului jud. Cluj], 12 octombrie 1922. Redactat în limba maghiară. Ref.

Incompetența lingvistică împiedică analiza textului.

Oskar Bárd către Lucian Blaga, MLR 19 232, datat Galgau [Gâlgău], 15 iunie 1923. Redactat în limba germană. Ref.

Cere vești despre el și îi împărtășește întâmplări de dată recentă la care fusese martor.

Oskar Bárd către Lucian Blaga, MLR 19 234, datat Galgau [Gâlgău], 18 iunie 1923. Redactat în limba germană. Ref. Lucian Blaga.

Îi trimite lui Blaga un poem, în limba maghiară, ce îi este dedicat.

Oskar Bárd către Lucian Blaga, MLR 19 233, datat Galgau [Gâlgău], 23 iulie 1923. Redactat în limba germană. Ref. Georg Trakl.

⁵ György Gaál, *Conexiuni literare româno-maghiare înainte de 1945*, în *Enciclopedia virtuală din România*, postată pe site-ul www.Transindex-articole tematice, accesat la 04.03.2015; D. Vatamaniuc (1977), *Lucian Blaga. 1895–1961. Biobibliografie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. XXXI.

⁶ Apud I. Bălu (1995), *Viața lui Lucian Blaga*, vol. I, București, Editura Libra, 1995, p. 302.

Vorbește despre o antologie lirică germană și îi face recomandări de lectură, menționând lirica expresionistă, cu precădere pe G. Trakl.

Oskar Bárd către Lucian Blaga, MLR 19 231, datat Galgau [Gâlgău], 12 iunie 1930. Redactat în limba germană. Ref. „Erdély Helikon” Asociație culturală), Heinrich Zillich, Târgu Mureș.

Îl pune la curent cu activitatea Asociației culturale „Erdély Helikon”, în care, din partea sașilor ardeleni, fusese cooptat și Heinrich Zillich. Informează că Asociația avea o filială și la Târgu Mureș.

Revista „Erdély Helikon”⁷ (1928–1944), tribună a grupării „Helikon”, constituită în 1926, din care făceau parte scriitori, poeți, publiciști și editori, precum Tamási Áron, Kós Károly, Tabéry Géza, Sipos Domokós, Berde Mário, Bánffy Mikló, promova „transilvanismul”, un program estetic și literar axat pe tradiționalismul local, fără a vădi în prima fază a existenței tendințe separatiste, când cultiva o activitate de „schimburi culturale” intra-regionale; ulterior va fi subordonată intereselor politice budapestane.

2. Egon Horjeth către Lucian Blaga

Egon Horjeth către Lucian Blaga, MLR 19 272, datat Trei-Scaune, 30 martie 1924. Redactat în limba germană, în alfabet gotic. Mss. olograf. Ref. Trei-Scaune (jud.).

Își propusese să alcătuiască o antologie de lirică românească în limba germană, în acest context rugându-l pe Blaga să aleagă autorii.

Potrivit unei însemnări marginale făcute de Dorli Blaga pe document, Horjeth colabora și cu Teatrul Național din Brașov.

3. Gust Ongyerth către Lucian Blaga

Gust Ongyerth⁸ (n. 1897-?), intendent al Teatrului etnic german din Sibiu între 1933 și 1944, cu stagii regulate în orașele Sibiu, Brașov și Timișoara.

Gust Ongyerth către Lucian Blaga, MLR 23 383, datat Sibiu, 29 august 1935, cu antetul „Teatrul etnic german din România”. Fondat în 1933 de Asociația dramatică. Director: Gust Ongyerth. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Sibiu, Teatrul etnic german din România, Meșterul Manole, I. Sân-Georgiu, Tudor Mușatescu.

⁷ „Erdély Helikon”, titulatura publicației este un compus, venind de la grecescul „Helikonas”, munte din Beoția, lăcaș al Muzelor și de la „Erdély”, denumirea maghiară pentru Transilvania, apud G. Chiciudean (2010), *Pavel Dan și globul de cristal al creatorului (O abordare pe suportul teoriei imaginarului)*, Editura Virtual, p. 12.

⁸ M. Stănescu (2008), *Der deutschsprachige Theater in Siebenbürgen / Teatrul de expresie germană din Transilvania* (curs universitar), Cluj-Napoca, Univ. Babeș-Bolyai, p. 123.

Îl roagă să-i trimită textul, în versiune germană al piesei *Meșterul Manole* pentru a fi inclusă în repertoriul teatrului, care, aflat la a treia stagiune, obișnuia să aducă în repertoriul anual câte o piesă românească, în trecut jucându-se comedii de I. Sân-Georgiu și Tudor Mușatescu. Instituția teatrală își propune să reprezinte și o piesă „serioasă”.

Gust Ongyerth către Lucian Blaga, MLR 23384, datat Timișoara, 15 aprilie 1937, cu antetul „Teatrul etnic german din România”. Fondat în 1933 de Asociația dramatică. Director: Gust Ongyerth. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Timișoara, Teatrul etnic german din România, Sibiu, Hugo Marti, Nikolaus Habel.

Îl invită pe Blaga la premiera cu spectacolul *Meșterul Manole* – Sibiu, 3 mai 1937, după ce piesa fusese reprezentată pe scena din Timișoara la 21 aprilie 1937, precizând că pentru Actul IV, la insistențele lui Blaga, s-a adoptat versiunea Marti a piesei.

Scenograful și regizorul fiind etnici români – precizează corespondentul – au reușit să-l inspire pe interpretul principal, actorul Nikolaus Habel, prin recrearea atmosferei legendelor românești.

Gust Ongyerth către Lucian Blaga, MLR 23385, datat Sibiu, 8 mai 1937, cu antetul „Teatrul etnic german din România”. Fondat în 1933 de Asociația dramatică. Director: Gust Ongyerth. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Sibiu, Teatrul etnic german din România, Meșterul Manole, dna dr. Rottmann.

Îi trimite două comentarii asupra spectacolului de la Sibiu cu piesa *Meșterul Manole*, care demonstrează *buna impresie pe care a făcut-o creația D-voastră asupra publicului nostru*. Din distribuție, se arată, a făcut parte dna dr. Rottmann.

4. Hermann Roth către Lucian Blaga sau „Scrisorile faustice”

Germanistul sas Hermann Roth, ultimul rector al Colegiului „Honterus” din Brașov, este autor al culegerii Roth, H.-Hermannstadt (1937) „Herz der Heimat. t. Lyrik aus Siebenbürgen” (*Inima patriei. Lirica g.[ermană] din Ardeal*), München, A. Langen/G. Müller, 73 p., precum și co-autor al antologiei „Aus grünen Wäldern weht der Wind. Rumänische Dichtungen übertr. v. Arnold u. Hermann Roth” (*Prin codrii verzi adie vântul. Poezii românești traduse de Arnold și Hermann Roth*), Wien, 1941.

Raporturile epistolare dintre Hermann Roth și Lucian Blaga sunt prezente în Fondul MLR Blaga – Corespondența, cu două pachete înregistrate sub indicativele MLR 20 813/1–29 și MLR 23 400/1–3. Sub primul indicativ se găsește un pachet de șase scrisori, cu datări diferite din intervalul 1951–1957, trecut la același număr de ordine, fiindcă nu a fost valorificat, textul fiind considerat fie ca indescifrabil, fie că scrisorile din compunerea sa au fost expediate în bloc de către corespondent; ultima variantă este însă puțin probabilă.

În articolul *Faust și problema traducerilor*⁹, apărut sub titlul *Cum l-am tradus pe Faust*, în „Steaua”, nr. 5, mai 1957, Blaga nu-l menționează, din motive lesne de înțeles, pe H. Roth.

Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 20 813, MLR 20 813/1 și MLR 20 813/2, datare comună [Sibiu], 12.II–13.Mai 1951. Redactate în limba germană, în orig., mss. olograf. Ref. L. Blaga, Faust, J. W. v. Goethe, Frankfurter Berichtblatt „Goethe-Literatur 1945–1949” (periodic catalogând 700 de titluri din bibliografia referințelor goetheene).

Vestea că Lucian Blaga lucrează la traducerea poemului *Faust* – în cursul lunii martie a anului 1951 chiar finalizase tălmăcirea *Prologului în cer*¹⁰ – îl determină pe intelectualul sibian Hermann Roth, cunoscut de poet din perioada în care Universitatea Daciei Superioare „Ferdinand I.” din Cluj se afla în refugiu la Sibiu, totodată traducător în limba germană al unei antologii din lirica românească, apărută în 1941 la Viena, ce va fi cuprins cu siguranță și câteva din poemele sale, să-i adreseze un amplu ciclu de misive (29 de file), prin care își manifestă acordul de a-i pune la dispoziție o bună parte din literatura secundară germană referitoare la Goethe (anul cultural 1949 marcase bicentenarul nașterii titanului de la Weimar), precum și de a-i prezenta ultimul stadiu al cercetării în ceea ce privește exegeza goetheeană.

Interesant pentru poietica versiunii românești a capodoperei lui Goethe rămâne faptul că o parte dintre lucrările recomandate de Roth se aflau în posesia sa, fiind, prin urmare, accesibile lui Blaga. Nu se cunosc detalii despre efectivă utilizare de către poet a prețioaselor izvoare interpretative, dacă le-a procurat de la corespondent sau s-a bazat pentru documentare numai pe sintezele mai vechi aflate în biblioteca Universității clujene. În orice caz, ambii intelectuali parcurgând un moment de acută jenă financiară, cu greu se poate presupune că Blaga și-ar fi permis să achiziționeze din cărțile recomandate, deși Roth era dispus să le cedeze la prețuri derizorii. De exemplu, Ediția integrală Cotta 1858, 18 tomuri, pentru 12.000 lei, costul per volum ajungând aproape la prețul unei cutii de chibrituri. La fel era cazul primei versiuni a poemului, denumit convențional *Urfaust* (1775), manuscris descoperit și editat în 1881 la Leipzig de către Casa F.A. Brockhaus.

Roth îi mai sugerează lui Blaga, printre multe alte opuri, să consulte două exegeze faustice de ultimă oră (în 1951), anume G. Witkowski (1950), *Kommentar zu Goethes Faust (Comentarii la «Faust» de Goethe)*, Schauenburg, precum și lucrarea *Goethes Faust hrg. u. erläutert von Prof. Dr. E. Trünz («Faust»-ul goetheean editat și glosat de Prof. Dr. E. Trünz)*, Hamburg, Christian Wegner Verlag, 1950.

⁹ Articol reprodus în L. Blaga (1972), *Isvoade. Eseuri, conferințe, articole*, Blaga, D./Nicolau, P.(ed.), G. Gană, (pref.), București, Editura Minerva, p. 113–125.

¹⁰ Apud D. Vatamaniuc (1977), *op. cit.*, p. XLVII.

Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 20 813/3, datat [Sibiu], 18. II. 195 [cifră ștearsă]. Redactat în limba germană, în orig., mss. olograf. Ref. Harald Krassner, G.F. Daumer, Biblioteca Dacia, Erwin Laath.

Prin filologul Harald Krassner – traducătorul romanului *Baltagul*¹¹ – Blaga îi semnaleză nevoia de a recurge la „tezaurul peren” (*ewiger Vorrat*) al liricii germane, H. Roth recomandându-i să consulte fondul Bibliotecii Dacia, denumită în epocă Biblioteca Institutului pentru relații cu străinătatea, unde va găsi cu siguranță ediția Erwin Laath a *Antologiei poeziei germane de la origini până în prezent* ș.a.

Blaga insista să găsească un volum din lirica filosofului pietist Georg Friedrich Daumer (1800–1875) – autor al lucrării *Religion des neuen Weltalters (Religia noii ere)*, Hamburg, 1850, unde pledează pentru „o religie a iubirii și păcii”, concepție transistorică criticată la vremea apariției de Marx și Engels –, în special două poeme pe care H. Roth i le copiază în misiva de față, având grijă să le dactilografieze.

Se naște ipoteza după care Blaga l-ar fi interpretat pe Goethe în cheie pietistă, ceea ce înseamnă că ar fi fost înclinat să creadă că omului îi este cu puțință să treacă de „cenzura transcendentă” și să stabilească o legătură directă și personală cu divinitatea fără intermedierea Bisericii, dar apare, totodată, și certitudinea că a utilizat conceptele de bază ale doctrinei pentru a se inspira – cel puțin la nivel metaforic – în redactarea articolului *Rânduri pentru pace*, apărut în numărul pe decembrie 1954 al revistei „Steaua”¹².

Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 20 813/4 și MLR 20 813/5, datat Hermannstadt [Sibiu] am 26. Juni [iunie] 1951. Redactat în limba germană, în orig., mss. olograf. Ref. Data de naștere a lui Hermann Roth – 23 iulie 1891, Wiktor Janos:

Conține câteva aluzii la situația corespondentului care – la 23 iulie 1951 urma să împlinească șaiszeci de ani – spera să apuce împlinirea vârstei respective cu condiția „să nu-și devore toate resursele sufletești”.

Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 20 813/6, datat [Sibiu] 25. November [noiembrie] 1953. Redactat în limba germană, în orig., mss. olograf. Ref. Faust, stadiul traducerii:

Primește prin intermediul lui Wiktor Janos, care venise de la Cluj, informația că Blaga tradusese până în acel moment 4.500 de versuri, ajungând cu lucrul la scena „Temniței” și îl întreabă pe poet ce părți i s-au părut mai dificil de redat în limba română.

Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 20813/7–9, datat [Sibiu] 8/XI[neclar] 1953. Redactat în limba germană, în orig., mss. olograf. Ref. Grigore Alexandrescu, Privighetoarea și măgarul (fabulă):

¹¹ Apărut sub titlul M. Sadoveanu (1967), *Nechifor Lipans Weib*, Deutsch von Harald Krassner, Bukarest, Literaturverlag.

¹² Apud D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. XLVIII.

Corespondentul îi împărtășește lui Blaga câteva detalii asupra situației personale, faptul că își câștigă existența ca salahor la un depozit de lemne, plătit cu 210 lei pe zi. De asemenea, îi cere părerea asupra transpunerii proprii în germană a fabulei *Privighetoarea și măgarul*, anexată la epistolă.

Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 20813/10–29, datat Hermannstadt [Sibiu] am 16.VIII.1957. Redactat în limba germană, în orig., mss. olograf și dactilogramă. Ref. apariția volumului cu versiunea în limba germană a Fabulelor lui Gr. Alexandrescu, Valeriu Bologa, Ion Fischer, „Gazeta literară”:

Îl anunță pe Blaga că, după o strădanie de trei ani, a reușit să publice tălmăcirea germană a *Fabulelor* lui Gr. Alexandrescu¹³ și îi trimite volumul respectiv, cu rugămintea de a-l convinge pe Valeriu Bologa să scrie o cronică a traducerii, H. Roth arătându-se dezamăgit de modul cum a fost întâmpinată cartea sa în revista „Gazeta literară”, unde apăruse o notă sub semnătura lui I. Fischer. Totodată, face cunoscută intenția de a da o versiune germană și *Țiganiadei* lui I. Budai-Deleanu. Anexează o lungă listă, în parte dactilografiată, a noilor apariții din literatura germană (poezie, proză, eseu), rugându-l pe Blaga să-l anunțe care dintre titluri, după părerea sa, ar avea mai multe șanse să fie acceptat de către editurile românești.

Într-o ultimă misivă (**Hermann Roth către Lucian Blaga, MLR 23400/1–3, datat Hermannstadt [Sibiu] am 1.II.1958**), H. Roth evocă în mod favorabil observațiile făcute de Elisabeth Axmann în cotidianul „Neuer Weg”, numărul din iunie 1957, asupra versiunii blagiene a poemului *Faust* – „*stilul major, dar atât de original*” (*von ebenso eigener wie grosser Art*), după cum se exprima recenzenta –, contrapusă versiunii Ion Iordan (Immanuel Weissglas), „simplu exercițiu veleitar” și „pronunțat literaturizant” (H. Roth).

În continuare, corespondentul se arată preocupat să-i demonstreze lui Blaga că Eminescu este traductibil în germană cu condiția să te menții în pragul autenticului și să dai numeroase mostre de versificație germană după poeziile *Mai am un singur dor*, *Sara pe deal*, *Trecut-au anii* etc. Recunoaște că frecventarea lui Emil Cioran și Mircea Eliade i-au deschis apetența pentru receptarea lui Eminescu.

În ceea ce privește propriul său volum, Gr. Alexandrescu pare destul de împăcat cu cronică lui Valeriu Bologa, căruia intenționează să-i trimită totuși un text de „autocritică și de auto-afirmare”, însă insistă pe lângă Blaga să-l capaciteze și pe rectorul C. Daicoviciu pentru ca traducerea sa să fie semnalată și în presa literară clujeană.

¹³ Titlul exact este: Grigore Alexandrescu, *Episteln. Satiren. Fabeln*, Ins Deutsche übertragen von Hermann Roth; mit einem Vorwort von Ion Roman, Bukarest, Staatsverlag für Kunst und Literatur, 1957, 131 S.

5. Erwin Wittstock către Lucian Blaga

Erwin Wittstock (1899–1962), scriitor și publicist saxon, redactor între anii 1929 și 1930 la „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”¹⁴ („Cotidianul transilvănean german”).

Erwin Wittstock către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Orașul Stalin [Brașov], 17 august 1956. Redactat în limba germană. mss. olograf. Ref. Orașul Stalin, O. W. Cisek, Vulcan.

Îi spune că l-a căutat pe O.W. Cisek în localitatea Vulcan, dar nu l-a găsit.

Erwin Wittstock către Lucian Blaga, MLR 19 236, datat Orașul Stalin [Brașov], 12 ianuarie 1957. Redactat în limba germană. mss. olograf. Ref. Orașul Stalin, Ardeal, Harald Krassner, Hermann Roth, Colegiului „Honterus”, Brașov.

Îi face urări de An Nou și îi dă vești despre scriitorii de expresie germană din Ardeal, cum ar fi Harald Krassner sau Hermann Roth, cu care a comentat performanțele liricii blagiene.

6. Heinrich Zillich către Lucian Blaga

Heinrich Zillich¹⁵ (1898–1988), scriitor saxon din Ardeal, emigrat în Germania (1936), contestat actualmente pentru rolul jucat în perioada celui de-al treilea Reich.

Înființează la Brașov, în 1924, împreună cu Gust Ongyerth, săptămânalul „Klingsor”, unde vor apărea poeme blagiene, în tălmăcirea sa și a lui Harald Krassner.

Heinrich Zillich către Lucian Blaga, MLR 19 273, datat Brașov, 3 martie 1926, cu antetul revistei „Klingsor”. Redactat în limba germană. Ref. „Klingsor”, Claudius Miron Ișfan.

Îl roagă să-i trimită patru-cinci poeme, pentru a se încerca tălmăcirea lor în germană și a fi publicate în revistă. Traducătorul [reiese din *post-scriptum*] ar fi fost Claudius Miron Ișfan.

Heinrich Zillich către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Brașov, 20 octombrie 1928. Redactat în limba germană. Dactilogramă. Ref. Ardeal, „Klingsor” (revista), Heinrich Zillich.

Îi propune lui Blaga să se asocieze inițiativei sale de cunoaștere reciprocă a spiritualității românești și a acelei germane din Ardeal. Îl anunță că i-a pus la dispoziție numărul din revista „Klingsor”, în care apăruse grupajul liric blagian în versiune germană. „*Primiți această revistă ca pe un omagiu din patria*

¹⁴ Publicație a comunității germane, fondată la 1868.

¹⁵ Bio. Heinrich Zillich, apud *Dossier H. Zillich* în *Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik (Hjs)*.

Dumneavoastră.” P.S. (olograf): traducătorul poeziilor reiese că era chiar autorul misivei, H. Zillich.

Este o tentativă de raliere a lui Blaga la „transilvanism”, program de regionalizare culturală, pe care gruparea saxonă de la „Klingsor” îl promova din 1926, în concertare cu Asociația culturală maghiară „Helikon”.

Heinrich Zillich către Lucian Blaga, MLR 23 443, datat Dachau-Günding, 27 octombrie 1936. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Dachau-Günding, Heinrich Zillich, *Zwischen Grenzen und Zeiten* (roman), A. Langen/ G. Müller (ed.).

Îi mulțumește lui Blaga pentru expedierea unei cronici semnate de Richard Hohlbaum la noul roman al lui Zillich. Face o scurtă prezentare a cărții respective, fără a preciza titlul [Zillich, H. (1936), *Zwischen Grenzen und Zeiten* (*Între hotare și epoci*) / Roman, München, A. Langen/ G. Müller Verlag].

B. RELAȚIILE CU FORMATORII DE OPINIE

Raporturile lui Blaga cu mediul jurnalistic, precum și cu persoanele întâlnite în cadru profesional sunt conjuncturale, însă frecvente, mai ales în cursul carierei sale diplomatice, când îmbracă forma unor îndatoriri de serviciu. În *Jurnalele* sale, soția sa Cornelia va consemna faptul că, pe durata mandatului la Legația din Viena, era zilnic „asaltat” de zeci de persoane, în căutare de intervenții și favoruri.

Corespondența redactată în limba germană menționează și cazuri de excepție, când mesajele îl privesc pe Blaga personal sau se referă la promovarea operei sale în spațiul respectiv, cum sunt cele câteva scrisori privind eventualitatea ca dramaturgia blagiană să fie montată la *Burgtheater*-ul din Viena.

Germania

1. Archiv für Geschichte der Philosophie [Arthur Stein] către Lucian Blaga

Arthur Stein era, din 1924, editorul publicației plurilingve, redactată în limbile germană, franceză, engleză și italiană, „Arhiva de istoria filosofiei”¹⁶, preluată de la tatăl său, Ludwig, care o înființase în anul 1886 la Berlin, în colaborare cu gânditori de marcă, precum Wilhelm Dilthey, Paul Natorp ș.a. După dobândirea în 1893 a cetățeniei elvețiene, L. Stein va muta redacția la Berna.

Până în 1932, la încetarea apariției, Blaga va apuca să contribuie aici cu note despre filosofia românească contemporană, va semnala importanța publicației în

¹⁶ Fișa „Ludwig Stein”, autor: Markus Zürcher, în *Historisches Lexikon der Schweiz*, Basel, Schwabe, 2002.

„Revista de filosofie” de la București, va consulta și extrage materiale de interes, cum a fost cazul cu studiul despre filosoful eleat Zenon.

Deși preponderent de natură oficială, corespondența, odată cu trecerea timpului, își personalizează formatul – mesajul dactilografiat cedează locul manuscrisului olograf –, când Stein intervine, din rațiuni de solidaritate umană și intelectuală, în favoarea filosofului R. Kröner, silit să părăsească Germania nazistă.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR s.n., nedatat, nesemnăt, „Archiv für Geschichte der Philosophie” [antet]. Redactat în limba germană. Dactilogramă. Ref. „Archiv für Geschichte der Philosophie”, Wilhelm Dilthey, Arthur Stein, Eduard Spranger, Heinrich Rickert, Ernst Cassirer.

Circulară redacțională, prin care se face cunoscut că printre fondatorii arhivelor s-a numărat și W. Dilthey, la 1887. La preluarea publicației de către dr. doc. Arthur Stein (în 1924) – se mai subliniază – sunt prevăzute alte centre de interes și un alt format, relevate în această scriere programatică, precum și o listă a colaboratorilor (comitet redacțional), din care fac parte filosofii Eduard Spranger, Heinrich Rickert sau Ernst Cassirer.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 259, datat Berna, 16 decembrie 1930. Redactat în limba germană. Ref. „Archiv für Geschichte der Philosophie”.

Îi trimite un exemplar din „Archiv für Geschichte der Philosophie” și îi face oferta de a colabora cu articole de filosofie românească, menționând termene de predare ale materialelor pentru numerele lunare, cu instrucțiuni de introducere a autorului.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 254, datat Berna, 5 ianuarie 1931. Redactat în limba germană. Ref. „Archiv für Geschichte der Philosophie”.

Îi semnalează lui Blaga faptul că *Nota* sa a apărut în „Archiv für Geschichte der Philosophie”, vol. XXXIX/1929–1930.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 1 februarie 1931. Redactat în limba germană. Ref. Arthur Stein, „Arhiva de istorie a filosofiei”, Bronislav Petrovics, *Dovezile lui Zenon că nu există mișcare* (disertație).

Urmare a unei solicitări din partea lui Blaga, A. Stein îi trimite o sursă bibliografică, apărută în „Arhiva de istorie a filosofiei”, vol. XX (1907, p. 56–80), și anume disertația lui Bronislav Petrovics, cu titlul *Dovezile lui Zenon că nu există mișcare*.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 253, datat Berna, 8 martie 1931. Redactat în limba germană. Ref. „Revista de filosofie”, Lucian Blaga.

Îi mulțumește pentru exemplarul din „Revista de filosofie”, trimis de Blaga.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 16 iunie 1931. Redactat în limba germană. Ref. „Archiv für Geschichte der Philosophie”, Esperanto.

Îi mulțumește pentru articolul despre Arhiva de istorie a filosofiei, publicat în țară, fiind flatat de unele expresii, cum ar fi „erudit cercetător” sau „excelent organizator”, pe care le înțelege făcând apel la *Esperanto* și îl roagă să trimită un exemplar din publicația românească redacției periodicului „Archiv für Geschichte der Philosophie”.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 262, datat Berna, 16 noiembrie 1931. Redactat în limba germană. Ref.

Instrucțiuni privind conținutul colaborărilor, criteriile de selecție (*numai material despre cărți ieșite din comun și într-adevăr valoroase, despre cărți de filosofie numai câteva rânduri*), în timp ce pentru publicații importante de profil, o jumătate de pagină, pentru a da puțină editorului să introducă materialul, astfel rezumat, în volume anuale de sinteză.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 263, datat Berna, 12 ianuarie 1932. Redactat în limba germană. Ref. „Archiv für Geschichte der Philosophie”.

Prin circulara respectivă, colaboratorii periodicului „Archiv für Geschichte der Philosophie”, sunt informați că, după apariția volumului anual de sinteze nr. 41, la finele anului 1932, se va sista editarea arhivelor, aceștia fiind rugați să contribuie la acest ultim număr, pentru a conserva tradiționala pluralitate de opinii.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 21 iunie 1932. [Antet] „Archiv für Geschichte der Philosophie” [„Arhiva de istoria filosofiei”]. Redactat în limba germană. Dactilogramă. Ref. Arthur Stein, Burgdorf, Berna (cantonul).

Scrisoare-circulară a lui A. Stein, prin care anunță noua adresă a redacției, la care adaugă, în text olograf, spre știința lui Blaga, că a obținut postul de profesor de gimnaziu în localitatea Burgdorf (cantonul Berna).

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 255, datat Burgdorf, 14 august 1933. Redactat în limba germană. Ref. Richard Kröner, *De la Kant la Hegel*, Germania nazistă, „Logos”, Asociația Internațională „Hegel”.

Se interesează la Blaga dacă prof. Richard Kröner, autorul lucrării *De la Kant la Hegel*, care, datorită originii sale neariene pierduse în Germania nazistă dreptul de a profesa, ar avea poate șanse să găsească o catedră în România. A. Stein detaliază situația lui Kröner, adăugând că acesta este redactor la revista „Logos” și președinte al Asociației Internaționale „Hegel”.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR 19 252, datat Burgdorf, 25 august 1933. Redactat în limba germană. Ref. Cornelia Blaga, România.

Se referă la maladia de care suferea Cornelia Blaga, trăgând nădejdea ca poetul să-și găsească alinare în filosofie. Își amână proiectata vizită în România.

Arthur Stein către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 9 ianuarie 1934. Redactat în limba germană. Ref. Richard Kröner, „Logos”, Lucian Blaga.

Îi comunică faptul că prof. Kröner, editorul revistei „Logos”, ar găzdui cu plăcere un eseu al lui Blaga, în caz că se potrivește profilului publicației și în

funcție de spațiul editorial disponibil. Îl anunță că a trimis eseu personal prof. Kröner, pentru a grăbi publicarea lui.

2. I.M. Eucken către Lucian Blaga

Periodicul „Die Tatwelt. Revistă de înnoire a vieții spirituale”, înființat la Jena în 1924 de către filosoful german Rudolf Eucken¹⁷ (1846–1926), laureat al Premiului Nobel pentru Literatură (1908), a fost tribuna de idei a Asociației Eucken (1919), ce preconiza un proiect neo-idealism de „cultură protestantă”.

Correspondenții lui Blaga sunt I.M. Eucken, văduva filosofului – care, alături de fiu, economistul Walter Eucken, va dirija asociația și revista până la desființarea ei, în 1944 – și V. Von Hagen, prim-vicepreședinte.

Poetul va publica aici versiunea germană a articolului *Metafizica Agiei Sofia*, apărut inițial în „Gândirea”, 1934, sub titlul *Agia Sofia* și va participa la colocviile Asociației care, din 1940, este nevoită să-și restrângă activitatea.

I.M. Eucken către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 8 iunie 1935, cu antetul „Die Tatwelt” Fondată de R. Eucken. Editori I.M. Eucken (Jena), Bruno Jordan (Bremen), Junker u. Dünnhaupt. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Jena, „Die Tatwelt”, Rudolf Eucken, I.M. Eucken, Bruno Jordan, Bremen, Junker u. Dünnhaupt.

Este întrebat dacă se poate conta pe contribuția sa, pentru a fi publicată în „Caietele Tatwelt”, 4/1935, numărul fiind consacrat problematicii filosofiei dreptului.

I.M. Eucken către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 10 iulie 1935, cu antetul „Die Tatwelt”. Fondată de R. Eucken. Editori I.M. Eucken (Jena), Bruno Jordan (Bremen), Junker u. Dünnhaupt. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Jena, „Die Tatwelt”, Rudolf Eucken, I. M. Eucken, Bruno Jordan, Bremen, Junker u. Dünnhaupt, Lucian Blaga, *Metafizica Hagiei Sofia*.

Confirmă intrarea articolului semnat de Blaga, intitulat *Metafizica Agiei Sofia*.

Este vorba de versiunea germană a materialului *Agia Sofia*, apărut în „Gândirea”, 1934.

I.M. Eucken către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Grindelwald, 11 septembrie 1935, cu antetul „Die Tatwelt”. Fondată de R. Eucken. Editori I.M. Eucken (Jena), Bruno Jordan (Bremen), Junker u. Dünnhaupt. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Grindelwald, „Die Tatwelt”, Rudolf Eucken, I. M. Eucken, Bruno Jordan, Bremen, Junker u. Dünnhaupt.

Îl anunță că apariția articolului său a fost semnalată în nr. 3 al „Caietelor Tatwelt”. În caz că se hotărăște să-l traducă singur în germană, se speră ca textul

¹⁷ Th. Raeber, art. *Eucken, Rudolf Christoph*, în „Neue Deutsche Biographie”, vol. 4, Berlin, Duncker & Humblot, 1959, p. 670–672.

rezultat să vădească *o bună limbă germană, pe înțelesul tuturor*, făcându-se precizarea că, în cazul autorilor străini, traducerea în germană se face, de obicei, în colaborare.

I.M. Eucken către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 8 februarie 1936, cu antetul „Die Tatwelt”. Fondată de R. Eucken. Editori I.M. Eucken (Jena), Bruno Jordan (Bremen), Junker u. Dünnhaupt. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Jena, „Die Tatwelt”, Rudolf Eucken, I.M. Eucken, Bruno Jordan, Bremen, Junker u. Dünnhaupt.

Confirmă primirea corecturilor la articolul lui Blaga, urmând să-i fie remis și rezumatul în engleză al contribuției, în vederea efectuării corecturilor.

I.M. Eucken către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 11 septembrie 1936, cu antetul „Die Tatwelt”. Fondată de R. Eucken. Editori I.M. Eucken (Jena), Bruno Jordan (Bremen), Junker u. Dünnhaupt. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Jena, „Die Tatwelt”, Rudolf Eucken, I.M. Eucken, Bruno Jordan, Bremen, Junker u. Dünnhaupt.

Dorește o confirmare din partea lui Blaga a primirii numărului din revista „Die Tatwelt”, în care îi apăruse un articol.

I.M. Eucken către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 18 noiembrie 1940, cu antetul „Rudolf Eucken-Haus”. [Fundația memorială R. Eucken]. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Jena, „Rudolf Eucken-Haus”, „Die Tatwelt”.

Îl roagă să-i trimită intervenția sa de la sesiunea din 16 septembrie 1936, ținută sub egida Asociației „R. Eucken”, pentru a putea fi publicată în volumul pe anul 1940 al periodicului editat de aceasta, „Die Tatwelt”.

Cu acest prilej, îi face cunoscut faptul că sediul principal al Fundației va rămâne închis până în ianuarie 1941, din cauza dificultăților de aprovizionare cu cărbuni.

3. V. von Hagen [prim-vicepreședinte al Asociației „Rudolf Eucken”] către Lucian Blaga.

V. von Hagen [prim-vicepreședinte al Asociației „Rudolf Eucken”] către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 24 septembrie 1936. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Jena, Asociația „Rudolf Eucken”.

Îi mulțumește pentru acordul de a participa la sesiunea din 16 septembrie 1936, ținută sub egida Asociației „Rudolf Eucken”, cu tema generală „Creația întru spirit”, prilejuită de împlinirea a nouă decenii de la naștere și a zece ani de la moartea lui Rudolf Eucken. Este rugat să ia cuvântul în cadrul sesiunii.

V. von Hagen [prim-vicepreședinte al Asociației „Rudolf Eucken”] către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Jena, 12 mai 1937, cu antetul „Rectorului Universității «Fr. Schiller» din Jena”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Universitatea „Fr. Schiller” din Jena, Karl Friedrich von Weizsäcker.

Îl invită oficial la simpozionul cu tema „Este posibilă o unitate sistematică a științei în epoca contemporană?” și îi trimite programul expunerilor. Printre participanți, îl amintește pe dr. Karl Friedrich von Weizsäcker, secretar de stat la Auswärtiges Amt (Ministerul de Externe) al *Reich*-ului.

4. W. Seyferth către Lucian Blaga

W. Seyferth către Lucian Blaga, MLR 23404, datat Berlin, 14 octombrie 1957. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Berlin, Grădiștea Muncelului.

După o expediție prin cetățile dacice, Seyferth îi trimite câteva instantanee luate la Grădiștea și promite să îi expedieze un studiu despre antichitatea dacică.

Austria

1. Marie Baumgartner către Lucian Blaga

Marie Baumgartner către Lucian Blaga, MLR 23 281, datat Viena, 19 septembrie 1935. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Viena, „Curentul”.

Secretara Legației îl felicită pentru un articol din „Curentul”, în care este elogiat.

Îl ține la curent cu chestiunile de serviciu.

2. Buner către Lucian Blaga

Buner către Lucian Blaga, MLR 23 444, datat Viena, 22 noiembrie, s.a. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Viena, Ministerul Român al Afacerilor Străine (MAS), Carol II.

Din conținut se poate deduce că datarea poate fi împinsă în anul 1936, an în care Victor Antonescu îl înlocuiește pe N. Titulescu în fruntea diplomației române. La 17 noiembrie 1936¹⁸, Caius Brediceanu este revocat din funcția de ministru al României la Viena, ocupată din 1929 și înlocuit cu G. Gurănescu, care concediază vechiul personal al reprezentanței diplomatice, sub pretextul că ar fi fost „titulescian”. Blaga nu scapă nici el de această măsură, fiind nevoit să-și ceară transferul la Berna, unde este încadrat începând cu 1 februarie 1937.

Corespondentul, documentarist-arhivar la Legația Regală Română din Viena i se plânge lui Blaga că noua echipă dorește să-l concedieze, deși munca lui de ordonare și copiere a întregii arhive politice a misiunii diplomatice, începând cu

¹⁸ Cf. *Însemnări din 17 noiembrie 1936*, în Blaga-Brediceanu, Cornelia, *Jurnale*, p. 34.

1866, era departe de a fi fost încheiată. Nu există un înlocuitor capabil să-i continue munca, consideră corespondentul. Îl roagă pe Blaga să explice conducerii MAS situația care s-ar crea prin concedierea sa, copierea acestor arhive fiind o însărcinare expresă din partea Regelui.

3. Kauerics [în numele titularului H. Röbbling] către Caius Brediceanu, MLR s.n., datat Viena, 7 iulie 1932, cu antetul „Burgtheater. Direcțiunea”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Viena, Burgtheater, Hermann Röbbling, Lucian Blaga, Olga Brediceanu, Tekir-Ghiol, Dorli Blaga.

Ministrul român la Viena este invitat, din însărcinarea directorului de la Burgtheater, Hermann Röbbling, să vină la o discuție privind includerea în repertoriul instituției teatrale a unei piese de L. Blaga.

Pe verso există o notă scrisă de C. Brediceanu: „*Dl. L.[ucian] Ad arta îmbrățișări Caius – Olga [Brediceanu, fiica sa] merge la Tekir-Ghiol*”.

Adnotarea lui Dorli Blaga: „Nota lui C. Brediceanu, ministrul României la Viena, cumnat cu L. Blaga”.

Nu se cunoaște faptul dacă C. Brediceanu a onorat invitația, cert este că Burgtheater din Viena nu a montat nicio creație dramatică blagiană.

4. Lyonel Dunin către Lucian Blaga

Aflat la Berna, în calitate de consilier de presă al Legației Regale Române, L. Blaga este abordat de anglistul Lyonel Dunin, cetățean austriac, fost ofițer în armata austro-ungară, staționat în România pe timpul ocupației din Primul Război Mondial, care îi împărtășește simpatia sa față de cauza românilor, faptul că dorește să întreprindă o vizită de studii în țară, precum și intenția ca, prin scrierile sale, să contribuie la promovarea imaginii României în lumea anglo-saxonă.

În Raportul nr. 24 din 9 februarie 1937¹⁹, înaintat de L. Blaga lui Raoul Anastasiu, titularul Direcției Presă și Informații din cadrul Ministerului român al Afacerilor Străine (MAS), consemnează: *Mi-a făcut impresie bună, mai ales că nu venea ca solicitator de subvenții [...] Cartea pe care vrea să o scrie va fi de beletristică, va scrie și despre dinastie în chip simpatic, prezentând pe Rege ca pe un om de „tip Renaștere”. Am crezut de datoria mea să-l primesc cu căldură și să-i dau recomandările necesare. Chiar dacă ar fi un răuvoitor, cred că mai mult câștigăm primindu-l cu bunăvoință decât arătându-i neîncredere. Poate D-voastră îl veți putea descoase puțin, când se va prezenta la Direcția Presei.*

După ce obține un bilet gratuit de călătorie pe ruta Budapesta–București, L. Dunin va zăbovi aproape o lună în Cluj, mai ales că sejurul este achitat din fondurile

¹⁹ P. Țugui, *op. cit.*, I, p. 163–164.

Universității Daciei Superioare „Ferdinand I”. În scrisoarea de introducere către R. Anastasiu, alcătuită de Sextil Pușcariu la 3 martie 1937, se adaugă că L. Dunin va depune la Direcția Presei date despre activitatea sa, făcându-se precizarea că acesta este colaborator la publicațiile vieneze „Der Morgen” și „Der Tag”, la Editura „Ullstein u. Mosse” din Berlin, traducător din engleză și franceză, îngrijitor de ediții la Casele „Paul Zolnay”, Viena–Berlin, „Gustav Kiepenheuer” și „Horen-Verlag” din Berlin, precum și prefăcător al unei „mari lucrări populare” [*Sex and Life*], datorate gerontologului Eugen Steinach (1861–1945) din Viena, la „Viking Press Inc.”, New-York.

La sugestia lui Dunin, Blaga va adresa la 26 ianuarie 1937 o scrisoare lui N. Iorga, în care îl recomandă pe publicistul austriac drept reprezentant pentru Europa Centrală a caselor editoriale „Viking Press Inc.”, New York și „Victor Gollancz Ltd.” din Londra, care s-a gândit să preia în vederea publicării, în traducere engleză, o istorie a românilor, respectiv o variantă prescurtată a versiunii germane a lucrării Jorga, N. (1905), *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen (Istoria poporului român în cadrul formațiunilor sale statale)*, Gotha, Friedrich Andres Perthes Aktiengesellschaft. Proiectul nu s-a materializat, în parte și datorită opoziției lui C.C. Giurescu, așa cum reiese din scrisoarea lui Dunin către Blaga (MLR 23 326), datat 8 mai 1937.

Cele patru documente epistolare se constituie într-o semnificativă radiografie a epocii, pe care un aventurier întreprind a reușit să o redea în puține tușe, într-o reușită infiltrare printre elitele culturale și politice românești ale vremii, dovadă a derutei ce domina viața politică în timpul guvernării Cabinetului Gh. Tătărescu. Lipsa unei viziuni coerente în politica externă face ca autoritățile române să se agate de orice oportunitate propagandistică care să compenseze reculul statului pe plan internațional, diplomația neputând suplini, totuși, absența unei strategii de promovare a imaginii și incertitudinile legate de perspectiva alianțelor. De aceste carențe va profita Dunin pentru a-și duce la capăt misiunea, nu fără a transmite anumite învățăminte și adevăruri dureroase despre realitatea autohtonă către autoritățile paralizate în imobilism și lipsă de inițiativă.

Prezentele date biografice pentru Lyonel Dunin au fost extrase din lucrarea P. Țugui (ed.), *Lucian Blaga. Din activitatea diplomatică: Rapoarte, articole, scrisori, telegrame (1927–1938)*, vol. III, cap. *Rapoarte și scrisori cu caracter cultural. Viena–Berna. Martie 1935 – mai 1937*, p. 354 sqq, București, Editura Eminescu, 1995, precum și din articolul *15 scriitori români în dialog cu N. Iorga*, semnat de Barbu Theodorescu în „Manuscriptum”, nr. 3(4), 1971, p. 19.

Lyonel Dunin către Lucian Blaga, MLR 23 323, datat Wien [Viena] III, Reinsnerstrasse 18, 10 februarie 1937, redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. România, Viena, Episcopia Bihor–București.

Se recomandă ca scriitor, angajat de un grup editorial american neprecizat, să elaboreze un studiu despre România. Dorea să se documenteze la fața locului. După demersuri infructuoase pe lângă alți diplomați români de la Viena, apelează

și la Blaga, pentru a-i înlesni procurarea unor bilete de tren pe ruta Episcopia Bihor-București.

Lyonel Dunin către Lucian Blaga, MLR 23 324, datat Cluj, Hotel Astoria, 28 februarie 1937, redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Cluj, Silviu Dragomir, Ion Chinezu, Sextil Pușcariu, I. Drăganu, Coriolan Petran, Romulus Vuia, Ion Mușlea, Ion Lupaș.

Îi mulțumește lui Blaga pentru intervenția reușită, scrisoarea binevoitoare și contactele pe care i le-a facilitat la Cluj cu Silviu Dragomir, Ion Chinezu, Sextil Pușcariu, I. Drăganu, Coriolan Petranu, Romulus Vuia, Ion Mușlea, Ion Lupaș. Își exprimă admirația față de lumea românească și dorește să ia contact cu toate zonele țării.

L. Dunin precizează că, pe lângă strângerea unui material documentar pentru un roman cu acțiunea în România, se simte inspirat să redacteze și un jurnal de călătorie.

Îl roagă pe Blaga să ia legătura cu directorul R. Anastasiu din Ministerul Afacerilor Străine pentru a pune la punct detaliile călătoriei.

Lyonel Dunin către Lucian Blaga, MLR 23 325, datat București, Hotel Splendid, 2 aprilie 1937, redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. București, Hotel Splendid, N. Iorga, N. Crainic, Al. Busuioceanu, Raoul Anastasiu, Mircea Eliade, Ion Pillat, V. I. Popa, M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Emanoil Bucuța, Ș. Cioculescu, V. Eftimiu, L. Rebreanu, D. Gusti, Al. Rosetti, O. Goga, Ion Sân-Giorgiu, Gh. Brătianu, Ion Mihalache, Iuliu Maniu, Stelian Popescu, Nae Ionescu, Mihail Manoilescu, C. Vișoianu, N. Titulescu, Sabin Manuilă, Serge Dimitriu, I. M. Sadoveanu, S. Pușcariu, S. Dragomir, I. Drăgan, I. Lupaș, I. Chinezu.

Îi face o prezentare a impresiilor trăite timp de o lună de zile la Cluj; descrie întâlnirea cu N. Iorga, văzut de el ca „mânios genial”, cu N. Crainic, Al. Busuioceanu, Raoul Anastasiu, cu Mircea Eliade, Ion Pillat, V. I. Popa, M. Sadoveanu („un vrăjitor al limbii”), Camil Petrescu, Emanoil Bucuța, Ș. Cioculescu, V. Eftimiu și este în așteptarea întâlnirii cu L. Rebreanu și D. Gusti.

Un interlocutor constant găsește în persoana lui Al. Rosetti, care i-a făcut legătura cu mai mulți oameni de litere.

Dintre oamenii politici i-a cunoscut pe O. Goga și pe asistentul său, Ion Sân-Giorgiu, pe Gh. Brătianu, căruia i-a făcut propunerea de a tipări în Statele Unite o lucrare despre istoria românilor între 1848 și 1927. Relativ la edificiul politic construit de Brătieni, a purtat convorbiri cu Ion Mihalache și vrea să-l cunoască pe Iuliu Maniu. A mai făcut cunoștință cu Stelian Popescu, Nae Ionescu, Mihail Manoilescu, C. Vișoianu, care-l va introduce la N. Titulescu. L. Dunin intenționează să-l întrebe pe marele diplomat dacă e dispus să-și scrie memoriile. Mai cunoaște și alți oameni importanți, precum Sabin Manuilă, Serge Dimitriu, I. M. Sadoveanu.

Ca impresie generală, a perceput România ca pe o țară populată de individualiști, cu multe inteligențe ieșite din comun, dar care, chiar dacă aparțin aceleiași direcții politice, se află într-o permanentă concurență publică. Lipsește – spune el – solidaritatea națională.

Îl avertizează pe Blaga că absența unei propagande propriu-zise este o greșeală care se va răzbuna mai târziu, propunând ca germenii acestei activități să fie vizibili în domeniul culturii, avându-i în vedere pentru această întreprindere pe S. Pușcariu, S. Dragomir, I. Drăgan, I. Lupaș și I. Chinezu, la care a observat idei valabile.

Dunin este de părere că Ministerul Român al Afacerilor Străine ar trebui să deruleze activitatea de propagandă prin intermediul unei secții politico-culturale, ce ar trebui înființată, ca să editeze cărți, periodice, să posede editura și casa ei de filme, să se preocupe de traducerea masivă a literaturii române în limbi de circulație, în special franceză. Finanțarea – propune el – s-ar putea face din caseta regală, dacă Suveranul va fi convins de utilitatea inițiativei. Propune, de asemenea, întărirea prezenței românești la expozițiile internaționale.

Lyonel Dunin către Lucian Blaga, MLR 23 326, datat Viena, 8 mai 1937, redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. C.C. Giurescu, „Revista istorică română”, R. W. Seton-Watson, *A History of the Roumanians*, Al. Tzigara-Samurcaș, O. Densusianu, C. Brăiloiu, arh. Gh. Cantacuzino, Al. Busuioceanu, N. Crainic, *Imaginea spirituală a noii Români*, Ion Pillat, Al. Rosetti.

După ce îi descrie lui Blaga toate demersurile făcute pe lângă autoritățile române pentru procurarea unei legitimații CFR de călătorie în circuit, care să-i permită vizitarea tuturor provinciilor românești, pentru a lua legătura cu personalități ale lumii culturale și politice din toate zonele, îl roagă pe Blaga să intervină pentru obținerea acestui document. Îi relatează apoi întâlnirile din ultimele zile ale popasului său bucureștean, și anume întrevederea cu C.C. Giurescu, care i-a pus la dispoziție un număr din „Revista istorică română”, conținând un studiu critic asupra *Istoriei românilor* de N. Iorga, corespondentul considerând că reticențele semnalate acolo sunt întemeiate și că o asemenea carte „confuză și nesistematizată” n-ar putea să dea rezultatele scontate în străinătate, acesta preferând lucrarea lui R. W. Seton-Watson, *A History of the Roumanians* (1934). În vederea documentării care să conducă la realizarea unei cărți despre arta populară și folclorul românesc – zonele ce-i par a fi cele mai propice propagandei –, s-a interesat la prof. Al. Tzigara-Samurcaș, O. Densusianu, C. Brăiloiu, arh. Gh. Cantacuzino și Al. Busuioceanu, care s-a grăbit să-l asigure că Regele ar fi dispus să semneze prefața unei asemenea lucrări.

A insistat pe lângă N. Crainic să editeze o culegere de eseuri, prefațată de el, cu titlul *Imaginea spirituală a noii Români*.

Cu Ion Pillat a discutat despre elaborarea unei antologii de proză modernă românească.

Singurul însă care s-a zbatut să procure fonduri pentru aceste proiecte culturale a fost Al. Rosetti.

5. Marschall către Lucian Blaga

Marschall către Lucian Blaga, MLR 23 463, datat Viena, 14 iunie 1936, cu antetul „Edition Marschall. I Opernring 5”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Viena, Editura Marschall, Opernring, Wolf, Copilul soarelui, Regina Maria.

Îi mulțumește pentru intervenția sa, în urma căreia un anumit domn Wolf, presupus redactor la Editura Marschall, a primit autorizația să publice manuscrisul *Copilul soarelui*, semnat de Regina Maria a României. Cu acest prilej se exprimă satisfacția că Blaga a acceptat să facă o selecție din lirica proprie, în scopul difuzării pe calea undelor, ceea ce va permite transmiterea poeziilor „*tuturor țărilor și în toate limbile*”. Blaga urma să fie inclus în lista de autori agreați de Editura Marschall.

6. Hans Müller către Lucian Blaga

Hans Müller către Lucian Blaga, MLR 23 382, datat Viena, Hotel Royal, 4 decembrie 1934. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Viena, Hotel Royal, „Neue Freie Presse”.

Urmare a unei convorbiri explicite cu Blaga, Müller îl anunță că a dat o dezmințire în ziarul „Neue Freie Presse” din Viena, urmând să apară și în alte periodice, care îi vor fi expediate cu promptitudine. Nu se dau amănunte.

7. K.E. Rotter [vice-consul „onorar” al României la Viena] către Hermann Röbbeling [directorul Burgtheater din Viena], MLR s.n., datat Viena 28 iunie 1932. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Viena, Burgtheater, Viena, Scene, Berlin, Meșterul Manole, Cruciada copiilor, Berna, Caius Brediceanu.

Luând cunoștință de inițiativa *Burgtheater*-ului din Viena de a juca câte o piesă a unui autor dramatic provenind din fiecare țară europeană, face oficiul de a expedia destinatarului un articol despre teatrul românesc, apărut în numărul din ianuarie 1932 al revistei „Scene” din Berlin. Îi atrage atenția că la pagina 11 din revista citată este menționat Lucian Blaga, ale cărui două piese *Meșterul Manole* și *Cruciada copiilor* au fost jucate cu mare succes, în versiune germană, la teatrul din Berna și că Excelența Sa Trimisul Regal al României, Domnul Ministru Dr. Caius Brediceanu, i-a împărtășit corespondentului dorința de a pune la dispoziția *Burgtheater*-ului textele pieselor respective.

8. Herbert Schneider către Lucian Blaga, MLR 23 411, datat Viena, 2 iunie 1936. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Viena, Academia Română.

Îl felicită pentru alegerea în Academia Română.

9. Hugo Ullrich către Lucian Blaga

Hugo Ullrich către Lucian Blaga, MLR 23 427, datat 16 ianuarie 1937. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Petru T. Vifor, Octavian Goga.

Îl anunță că, în urma unei discuții purtate de Petru T. Vifor [ziarist la Balkan Oriente-Agenție internațională radio-telegrafică pentru Țările Balcanice] cu O. Goga, acesta a acceptat să intervină în favoarea corespondentului. Îl roagă pe Blaga ca, în timpul popasului vienez al lui O. Goga, să-i reamintească de promisiunea neprecizată) făcută lui Vifor.

Hugo Ullrich către Lucian Blaga, MLR 23 428, datat Viena, 12 februarie 1937. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Viena.

Regretând că Blaga a trebuit să părăsească Viena pe neașteptate și nu l-a putut întâlni, Ullrich îl roagă să-i comunice în scris cu cine ar trebui să ia legătura de la Legația Română din Viena, pentru a-i rezolva o solicitare neprecizată.

Hugo Ullrich către Lucian Blaga, MLR 23 429, datat Viena, 26 octombrie 1937. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Viena, Petru T. Vifor, Samuel Singer, Anschluss, Germania, Italia, Austria.

Îi vorbește despre Petru T. Vifor și despre prof. S. Singer, care se gândește să se stabilească la Berlin. Apropierea *Anschluss*-ului i-a determinat pe mulți să se îndrepte fie spre Germania, fie spre Italia. Ullrich se gândește să plece din Austria și îl roagă pe Blaga să-i acorde o întrevvedere dacă va trece prin Viena. Epistola degajă un aer descurajant.

Cehoslovacia

Victor Wittner către Lucian Blaga, MLR 19 265, datat Praga, 6 septembrie 1938. Redactat în limba germană. Ref. „Prager Tagblatt”, O.W. Cisek, Dimitrie Dimăncescu, MAS.

Îl anunță că a fost trimis de „Prager Tagblatt”, cel mai mare cotidian de limbă germană din Cehoslovacia, în calitate de corespondent la București. Îl roagă să-i mijlocească obținerea vizei de intrare în România, enumerând intervențiile făcute anterior pe lângă O.W. Cisek sau Dimitrie Dimăncescu, directorul Presei din MAS. Este a doua cerere adresată de ziarist lui Blaga, la prima poetul nefiind autorizat să răspundă.

C. LEGĂTURILE CU LUMEA TEATRULUI

Din numeroasele contacte avute de Blaga cu actori, regizori, intentendenți și directori de teatre, comentatori și cronicari dramatici, atât pentru promovarea propriilor piese – frecventele refuzuri întâmpinate făcându-l să se considere un „persecutat” în luminile rampei –, cât și pentru perfectarea unor spectacole literar-artistice ori emisiuni radiofonice ținând de obligațiile sale profesionale de furnizor de propagandă culturală, următorii trei corespondenți, exclusiv de expresie germană nu acoperă decât parțial amploarea și diversitatea acestor relații, însă sunt în măsură să aducă mărturii despre viața teatrală. I.M. Daniel aduce, de pildă, un document de primă mână despre înființarea în 1926 a Teatrului „Barașeum”. Documentele epistolare relevă, totodată, însemnătatea dobândită în epocă de artiștii-recitatori care, datorită vocii radiofonice, deveniseră adevărate portavoce ale autorilor de texte difuzabile public, când nu acaparau și această din urmă postură, ambiționând să devină „propagandiști” cu normă întreagă (și cu remunerație pe măsură).

Blaga va da curs și va fructifica – atât cât i-a stat în putință – inițiativele pornite din inventivitatea și mobilitatea mentală a acestor liber-profesioniști, veșnic în căutare de noi angajamente și prilejuri de afirmare.

1. I.M. Daniel către Lucian Blaga

I.M. Daniel, director de scenă în anii 1924 și 1925 la Teatrul de Stat din Craiova, va încerca, fără succes, să propulseze și aici dramaturgia lui Blaga, iar ulterior va propune chiar deschiderea stagiunii la Teatrul „Barașeum” cu piesa *Tulburarea apelor*, ceea ce nu a fost posibil datorită temerii că Blaga avea mari șanse să fie inclus în repertoriul Naționalului bucureștean.

I.M. Daniel către Lucian Blaga, MLR 18752, datat București, 22 noiembrie 1925. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. București, Daria, Dida Solomon, Adrian Maniu, Ion Pillat, Petre Drăgoiescu, România, Craiova, Meșterul Manole, Tulburarea apelor.

Îl anunță că a parcurs textul piesei *Daria* și îl consideră desăvârșit. O recomandă în rolul principal pe Dida Solomon [căsătorită cu „Prințul roșu” Scarlat Callimachi]. Se plânge de mizeriile pe care i le fac Adrian Maniu și Ion Pillat, încercând chiar să-l implice într-o „afacere comunistă”. [Petre] Drăgoiescu²⁰ și [Adrian] Maniu ar fi împrăștiat în București zvonul că el, I.M. Daniel, ar fi înjurat România, credința și literatura națională. „Faptul că am fost ținut la Craiova – notează corespondentul – sub supraveghere polițienească este, cred eu, cea mai bună răsplată pentru străduința mea de a include **Meșterul Manole** în repertoriul craiovean”. I.M. Daniel spune că „este frumos să lupți, însă nu cu fantome și cu mijloace insuportabile”.

²⁰ Publicist interbelic vâlcean, partizan iorghist.

„Nu mai găsesc nici o bucurie în munca mea – admite regizorul –, fiindcă atunci când nu ești liber, realmente liber nu poți să faci decât lucruri de mântuială, surrogate fără valoare”.

Îi solicită un exemplar din piesa *Tulburarea apelor*.

Epistola oferă o explicație plauzibilă pentru refuzul teatrului din Craiova de punere în scenă a piesei *Tulburarea apelor*, dată fiind asocierea cu un regizor suspectat de activități subversive.

I. M. Daniel către Lucian Blaga, MLR 18 753, datat București, 11 ianuarie 1926. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. București, Alexandru Dominic, Emil Dorian, Daria, Fapta, Tulburarea apelor, Udricani, Văcărești (calea), dr. Iulius Barasch, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Învierea.

Confirmă primirea partiturilor la piesele *Daria, Fapta și Tulburarea apelor*, regretând faptul că publicul bucureștean nu le cunoaște încă.

Îl anunță că, împreună cu Alexandru Dominic și Emil Dorian, va deschide un nou teatru în București. Îi relatează că un grup de negustori au cumpărat lângă Primăria din strada Udricani (capătul Văcăreștilor) un imobil, în cinstea dr. Iulius Barasch²¹, imobil care are în componere o superbă sală de teatru de cinci sute de locuri, cu o acustică fenomenală și cu o scenă de șapte metri lățime și nouă metri adâncime. Cumpărătorii, care reprezentau o asociație cu o mie de membri, vor să instaleze aici o trupă de teatru care să joace în piese *veritabil artistice*.

Deoarece spectacolele urmau să fie interpretate în limba română, propunerea lui Daniel a fost includerea dramei *Tulburarea apelor* în repertoriu, după care s-a decis deschiderea stagiunii cu o creație dramatică de Blaga.

Referindu-se la *Fapta*, corespondentul consideră că este „o piesă minunată, însă pe ici pe colo intriga trenează datorită aportului de știință pură”, asigurându-l însă pe Blaga că poate fi modificată pentru scenă. I. M. Daniel remarcă, apoi, în mod ironic: „Camil Petrescu este cunoscător într-ale teatrului cum sunt eu director de bancă”.

Îl înștiințează pe Blaga că a vorbit cu regizorul Operei, care întreabă dacă este gata partitura muzicală pe libretul piesei *Învierea*. Referire la Tiberiu Brediceanu care va încheia compoziția *Învierea – pantomimă în patru tablouri de Lucian Blaga*, după balada populară *Voichița*, de-abia în 1936.

Epistola, pe lângă dezvăluirea cu efect istorico-literar privitoare la proiectul înființării Teatrului „Barașeum”, vine să completeze lista obiecțiilor la dramaturgia blagiană cu încă o opinie profesionistă, deoarece bagatelizarea lui Camil Petrescu era inspirată tot din opoziția față de prezența în spectacolul de teatru a teoretizărilor, a „științei pure”, în formularea lui I. M. Daniel.

²¹ Iulius Barasch (1815–1863), medic de profesie, cu o bogată activitate culturală și obștească, promotor al iluminismului evreiesc în România. Considerat de către comunitatea evreiască drept personalitate tutelară și model de integrare, teatrul comunitar a primit numele său.

2. Thea Maria Lenz către Lucian Blaga

Actrița Thea Maria Lenz, membră a Comunității (sindicatului) germane a artiștilor recitatori, intră în atenția lui Blaga încă din perioada primului mandat elvețian, fiind căsătorită cu un fost intendent al Teatrului comunal din Berna, Hans Werner Lenz. Va păstra o legătură profesională cu poetul chiar și după stabilirea familiei Lenz la Berlin.

Este menționată pentru prima oară de Blaga în cuprinsul Raportului nr. 238²² din 11 iulie 1930 – ce conține o caldă recomandare: „*Dna Lenz e incontestabil cea mai valoroasă și cea mai cunoscută artistă germană (recitări, declamație) de astăzi*” –, în care propune organizarea unui turneu de recitaluri în limba germană, susținut de artistă, cu lirică românească contemporană și tradițional populară, în cele trei capitale din spațiul cultural german, Berlin, Viena și Berna. În programul recitalurilor, Blaga a inclus versuri de T. Arghezi, G. Bacovia, N. Crainic, I. Vinea, Ad. Maniu, Dem. Botez, Ion Barbu, alături de fragmente din proza lui Em. Bucuța, Gib Mihăescu ș.a., „*eventual și din autori germani din România*”, precum O.W. Cisek și H. Zillich. Proiectul înaintat de Blaga primește încuviințarea lui Eugen Filotti²³, girantul Direcției Presă și Informații din MAS, așa că poetul, în colaborare cu O.W. Cisek, stabilește programul²⁴ turneului Lenz, prevăzut să debuteze în noiembrie 1930, cu spectacole la Berna, Viena și București (în program cu clasicii literaturii germane), iar în decembrie același an, la Berlin.

Correspondența păstrată relevă detalii despre desfășurarea turneului, evaluarea impactului, impresii de moment și alte inițiative propuse de către protagonistă.

Thea Maria Lenz către Lucian Blaga, MLR 19 277, datat București, 13 noiembrie 1930. „Athénée Palace Hotel” [antet]. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. România, Muntele vrăjit (poem), Lucian Blaga, Oskar Walter Cisek, Radio Viena, Eugen Filotti, MAS, Emil Riegler, Ion Pillat, PEN-Club.

Aflată în turneu în România, îi mulțumește lui Blaga pentru sprijinul acordat în reușita acestuia.

Laudă traducerea poemului blagian *Muntele vrăjit* [traducător O.W. Cisek] și îl anunță că ea însăși va avea o emisiune radiofonică despre noii poeți români, vorbind apoi despre antologia de cântece populare la Radio Viena.

Îi relatează că la București a fost primită de Eugen Filotti, funcționar la Direcția Presă a MAS, și că a fost condusă prin oraș de dr. Emil Riegler²⁵. În cursul

²² P. Țugui, *op. cit.*, I, p. 163–164.

²³ Vezi Telegrama nr. 4246 din 3 august 1930, apud Țugui, *ibidem*.

²⁴ Potrivit Raportului nr. 315 din 6 octombrie 1930, apud Țugui, *ibidem*, p. 169–170.

²⁵ Muzicologul Emil Riegler-Dinu este autorul unei culegeri de cântece populare românești, intitulată *Das rumänische Volkslied: eine musikwissenschaftl. Studie mit 162 Liederbeisp. und 2 Tab. (Cântul popular românesc: studiu muzicologic cu 162 de exemplificări și 2 tabele)*, Berlin, W. de Gruyter, 1940.

acestui periplu l-a cunoscut și pe poetul Ion Pillat. Va întâlni mai mulți scriitori români în cadrul unui dejun la PEN-Club.

Thea Maria Lenz către Lucian Blaga, MLR 19 275, datat Berlin, Wilmersdorf, 26 februarie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Germania, Zürich, Hermann Hauswirth.

Îi spune că studiază limba română și se plânge de dificultățile existenței în Germania, amplificate și de necazurile provocate de un accident de mașină, în care soțul ei a fost grav rănit.

Îi relatează că, pe 7 ianuarie 1931, a jucat pe o scenă din Zürich și îl invită la spectacolele ei.

Îl roagă să-i reexpedieze traducerile lui H. Hauswirth din opera lui dramatică, pentru a le prezenta la o editură, unde i s-a făcut recent o ofertă de angajare. Editorul va cere o reprelucrare a materialului, acolo unde traducerea i se va părea neclară.

Describe situația economică din Germania.

Thea Maria Lenz către Lucian Blaga, MLR 19 276, datat Berlin, 24 martie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Hermann Hauswirth, Rutten u. Loening (ed.), Frankfurt, Teatrul Regional din Stuttgart, Radiodifuziunea landului Baden-Württemberg, Chemnitz, Teatrul de Stat din Dresda.

Îl anunță că traducerile lui Hermann Hauswirth [*Antologia de poezie populară românească*] au fost date spre lectură Editurii „Rutten u. Loening” din Frankfurt și că așteaptă verdictul acesteia. A predat același material și intendentului de la Teatrul Regional din Stuttgart și că a luat legătura cu directorul Radiodifuziunii landului Baden-Württemberg.

Teatrul din Frankfurt, considerat de corespondentă ca fiind „orientat spre stânga”, nu a fost interesat de piesa lui Blaga, în schimb, va transmite manuscrisul piesei intendentului de la Teatrul din Chemnitz. L-a mai distribuit – comunică – unui editor din Nürnberg, precum și directorului de scenă de la Teatrul de Stat din Dresda: *Am făcut tot ce mi-a stat în putință. Sper ca ceva tot să reușească.*

Thea Maria Lenz către Lucian Blaga, MLR 19 282, datat Berlin, 17 septembrie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. „Ora românească” (emisiune), Dorin Sireteanu, Schnadahüpfeln (dans popular german), Carmen Sylva, Sofia Munteanu, Tiberiu Brediceanu, N. Iorga, *Soarele și luna, Ce te legeni codrule*, Radiodifuziunea Română, *Antologia de lirică populară, Dreimasken Verlag, Dimitrie Gusti, „Bund”* (publicație).

Îi relatează despre recitalul „Ora românească”, pe care îl consideră un adevărat succes, găsind cuvinte elogioase și la adresa prezentării făcute de actorul Dorin Sireteanu, *adecvate unei difuzări radiofonice.*

Sireteanu a ținut o prelecțiune despre geneza liricii populare, corelată cu spațiul care a modelat-o. A definit doina și colindul și a dat lămuriri asupra dansurilor

populare, asemănătoare coregrafiei acelor *Schnadahüpfeln*²⁶ germane.

Prezentatorul s-a referit apoi la influența liricii populare asupra operei lui Carmen Sylva, a cărei versiune germană este semnată de Blaga.

În program a urmat interpreta Sofia Munteanu, care a cântat două piese compuse de Tiberiu Brediceanu, T.M. Lenz precizând că artista ar fi fost o vară mai îndepărtată a lui N. Iorga, înrudită cu mai multe familii din protipendada românească. În cadrul emisiunii, Lenz a recitat poemele *Soarele și luna* și *Ce te legeni, codrule*. Corespondenta remarcă mentalitatea Sofiei Munteanu, care, pretinzând să fie inclusă și în programele Radiodifuziunii Române, a început să-și aroge apartenența la o naționalitate pe care nu pune mare preț.

În legătură cu publicarea *Antologiei de poezie populară românească*, așteaptă un răspuns de la „Dreimasken Verlag”, unde Lenz are relații printr referenți.

Îi dă lui Blaga ideea de a transforma una din piesele lui în scenariu de film, cu precizarea ca lucrarea să fie inedită.

După spusele corespondentei, chiar și D. Gusti ar fi interesat în sprijinirea inițiativei privind *Antologia de lirică populară*.

În post-scriptum îl întreabă dacă a reușit să-i citească *Nota* apărută în „Bund”.

Thea Maria Lenz către Lucian Blaga, MLR 19 278, datat Berlin, 26 mai 1935. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Die Wanduhr (piesă de teatru), Ernst Gamillscheg.

Într-un retorism nu lipsit de cochetărie și de eleganță, Th.M. Lenz îi mărturisește lui Blaga că, dacă i-ar fi scris de câte ori s-a gândit la el, ar fi umplut demult o mapă întreagă de epistole.

Îl anunță că piesa, la a cărei traducere a lucrat câțiva ani, cu titlul german *Ceasul de perete (Die Wanduhr)*, i-a fost încredințată spre control filologic prof. Ernst Gamillscheg. Îl roagă pe Blaga să pună o vorbă bună pe lângă referent.

Thea Maria Lenz către Lucian Blaga, MLR 19 283, datat Berlin, 16 iulie 1935. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Cu antetul „Membră a Comunității germane a artiștilor recitatori”. Ref. Ernst Gamillscheg, *Antologia de lirică populară*.

Îl anunță că l-a implicat pe prof. E. Gamillscheg în publicarea *Antologiei de poezie populară românească*.

3. Dusza Czara către Lucian Blaga

Dusza Czara-Rosenkranz (1899–1971), actriță, cântăreață și poetă, reprezentantă a intelectualității ebraice de expresie germană din Bucovina²⁷. Prenumele „Sarah” vădește o particularitate în ortografiere.

²⁶ Dans tradițional bavarez de sec. al XVIII-lea, cu acompaniament de chitară.

²⁷ Apud Amy Colin (Univ. Pittsburgh), *Writings from the Margins: German-Jewish Women Poets from the Bukovina* („Scrieri marginale: poetese ebraice de expresie germană din Bucovina”) în „Studies in 20th Century Literature”, vol. 21, “Special Issue on Contemporary German Poetry”, Iss.1, art. 3, 1997. Cercetătoarea americană acreditează o altă grafie a prenumelui și indică, fără alte referințe, data nașterii și a morții.

Este acreditată de Ion Chinezu²⁸ drept scriitoare care, alături de Eugeniu Stec²⁹, a tradus piesa blagiană *Meșterul Manole*, reprezentată, în premiera din martie 1934, pe scena „Teatrului Mare din Lwow”. La reușita manifestării a contribuit poetul Aron Cotruș, mai spune cronicarul, uitând diligențele făcute de colegul și prietenul lui Blaga, Ovidiu (Didi) Gallin, consul la Lvov. I. Chinezu găsește cuvinte de apreciere pentru tălmăcire, una din condițiile absolut necesare receptării favorabile la nivel internațional: *profunda dramă românească – a răzbit biruitoare prin învelișul limbei streine*.

Correspondența relevă, însă, că inițiativa i-ar fi aparținut actriței Dusza Czara care, nu numai că s-a implicat în traducerea textului, dar a vegheat, prin legături personale și profesionale, la realizarea proiectului.

Se pare că, în afara succesului de la Lvov, oferta ei de mediator cultural polono-român, ca și turneul întreprins în România, prin intervenția lui Blaga, nu au avut sorti de izbândă.

Dusza Czara către Lucian Blaga, MLR 19 229, datat București, 8 octombrie 1932. Redactat în limba germană. Ref.

Își exprimă disponibilitatea de a juca în piesele lui L. Blaga.

Dusza Czara către Lucian Blaga, MLR 19 228, nedatat, Hotel de France, Cracovia. Databil înainte de 21 ianuarie 1933. Redactat în limba germană. Ref. Meșterul Manole, București, Eugeniu Stec.

Îl roagă să-i trimită textul dramei *Meșterul Manole*, în versiune românească, germană și polonă, întrucât se află în legătură cu un teatru polonez și intenționează să propună reprezentarea piesei respective. Traducerea în limba polonă urma să fie efectuată de poetul polonez, rezident la București, Eugeniu Stec.

Cum actrița corespundează în limba ei maternă, germana, educată fiind în tradiția școlii austriece, afirmațiile lui I. Chinezu ar trebui – cel puțin în parte – tratate cu precauție. Faptul denotă că nu stăpâna îndeajuns limba română pentru a fi capabilă să traducă un text de dificultatea piesei *Meșterul Manole*.

Prezenta misivă vine să aducă argumente în favoarea ipotezei potrivit căreia, cel mai probabil, a realizat tălmăcirea în polonă prin intermediul germanei, după versiunea semnată de H. Marti, colaborarea lui Eugeniu Stec constând în stilizarea materialului brut, ceea ce i-a conferit textului polon unanim recunoscuta fluentă și a înlăturat eventualele inadvertențe.

Dusza Czara către Lucian Blaga, MLR 19 227, datat București, 9 februarie 1933. Redactat în limba germană. Ref. Ovidiu Gallin, Lvov, Teatrul Polonez de Stat din Lwow, Poeți români în limba germană, Menschen, Varșovia, Cracovia.

Îl anunță că, potrivit mesajului primit de la consulul Ovidiu Gallin din Lvov, premiera dramei sale *Meșterul Manole* va avea loc, în primele zile ale lunii aprilie 1933, la Teatrul Polonez de Stat din Lwow. Îl roagă să-i trimită o fotografie și

²⁸ i.[on]c.[hinezu], *Însemnări*, în „Gând românesc”, anul II, nr. 4, aprilie 1934, p. 235–236. Adoptă și el grafia „Czara”.

²⁹ Eugen Stec (1902–1985), poet, grafician și gravor de origine polonă, stabilit în România.

câteva date biografice, pentru a fi trecute în programul de sală. Intenționează să facă un turneu polonez cu piesa respectivă, prima opera dramatică românească jucată pe scenele poloneze.

Vrea să organizeze la Viena o manifestare sub genericul „Poetii români în limba germană”, însoțită de lecturi publice din opera lor. Îi solicită ajutorul la selectarea autorilor.

Îi trimite placheta ei intitulată *Menschen (Oameni)*. La post-scriptum adaugă că piesa sa va fi reluată pe scenele din Varșovia și Cracovia.

Dusza Czara către Lucian Blaga, MLR 19 230, datat București, 21 august 1933. Redactat în limba germană. Ref. Polonia, Viena, Teatrul „Marioara Ventura” din București.

După ce îi prezintă condoleanțe pentru pierderea mamei sale, actrița îi comunică faptul că pe 20 septembrie 1933 se va întoarce în Polonia, unde va încerca să devină un mesager al culturii române. Ulterior intenționa să organizeze la Viena o expunere despre poezii români și polonezi. Îl roagă pe Blaga să-i anunțe data la care ar fi posibilă programarea acestei manifestări în capitala Austriei.

Îi dă ca sigură reprezentarea dramei sale pe scenele poloneze, ca și includerea în repertoriul Teatrului „Marioara Ventura” din București a unei piese poloneze, în traducerea corespondentei, în colaborare cu o actriță română neprecizată.

Dusza Czara către Lucian Blaga, MLR 23 318, datat Bukarest [București], 3 aprilie 1935. Redactat în limba germană. Ref. România, Legația Română din Viena.

La îndemnul lui Blaga a făcut un turneu în România, soldat însă cu un eșec, rămânând fără mijloacele necesare repatrierii. Îi reproșează lui Blaga dificultatea cu care a obținut de la Legația Română din Viena cei cincizeci de șilingi care-i lipseau, deși era încredințată că nu e vina lui, considerându-l un om bun. De aceea, îl roagă să-i trimită ultima lui creație dramatică pentru a o studia și din care să rezulte – poate – un nou prilej de a face cunoscută România în străinătate, prin punerea ei în scenă.

Dusza Czara către Lucian Blaga, MLR 23 319, datat Bukarest [București], 8 aprilie 1935. Redactat în limba germană. Ref. Lucian Blaga.

Se plânge că propagandiștii de factura ei nu sunt bine plătiți, fiindcă funcționarii din serviciile de presă ale reprezentanțelor diplomatice românești – se înțelege – „nu doresc cu adevărat să cheltuie pentru propagandă, mai ales când sunt ei înșiși oameni fără avere”; în acest context laudă corectitudinea și bunăvoința lui Blaga, pe care îl consideră cel mai de seamă poet și filosof contemporan; îi trimite ultima ei producție lirică.

*

Corespondența germană din Fondul Blaga deținut de MLR, rămasă până în prezent prea puțin valorificată, demonstrează că are viabilitate istorico-literară nu numai pentru biobibliografia blagiană, ci și pentru istoriografia multiculturalității profesate în perioada interbelică, în genere, fiind capabilă să se constituie într-o

sursă documentară, inclusiv pentru evoluția mentalităților, ca și pentru imagologia românească.

BIBLIOGRAFIE

- Barron, Stephanie *et al.*, *Entartete Kunst (Arta degenerată)*, în Catalogul Expoziției de la Los Angeles County Museum, 2007.
- Bălu, I. (1995), *Viața lui Lucian Blaga*, vol. I, București, Editura Libra, 1995.
- Bio. Heinrich Zillich, apud *Dossier H. Zillich*, în *Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik (Hjs)*.
- Bio. Junghanns v. „Zwickauer Pulsschlag”, nr. 21 din 29 septembrie 2004, p. 1 (articol omagial cu prilejul vernisajului retrospectivei R.R. Junghanns, deschisă în orașul său natal Zwickau, la împlinirea a 120 de ani de la naștere).
- Blaga-Brediceanu, C. (2008), *Jurnale. 1919; 1936–1939; 1939–1940; 1959–1960*, Blaga, Dorli (ed.), Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Blaga, Dorli, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția*, în „Manuscriptum”, anul XIV, nr. 1(50), 1983, p. 98–116.
- Blaga, D. (2012), *Tatăl meu, Lucian Blaga*, ed. a II-a, București, Editura Humanitas.
- Blaga, L. (1972), *Isvoade. Eseuri, conferințe, articole*, D. Blaga, P. Nicolau (ed.), G. Gană, (pref.), București, Editura Minerva, p. 113–125.
- Cârlugea, Zenovie, *Lucian Blaga și poezia populară – o antologie de ecou european*, în „Gorjeanu” din 14 noiembrie 2011.
- Chiciudean, G. (2010), *Pavel Dan și globul de cristal al creatorului (O abordare pe suportul teoriei imaginărilor)*, Editura Virtual, S.A., p. 12.
- Chinez, Claudia, *Les relations entre la Roumanie et la Suisse, 1938–1948. Entre «Realpolitik» et perceptions idéologique*, disertație doctorală, Universitatea din Fribourg, 3 noiembrie 2006.
- Colin, Amy (Univ. Pittsburgh), *Writings from the Margins: German-Jewish Women Poets from the Bukovina (Scieri marginale: poetese ebraice de expresie germană din Bucovina)* în “Studies in 20th Century Literature”, vol. 21, “Special Issue on Contemporary German Poetry”, Iss. 1, art. 3, 1997.
- Gaál, György, *Conexiuni literare româno-maghiare înainte de 1945*, în *Enciclopedia virtuală din România*, postată pe site-ul www.Transindex-articole tematice, accesat la 04.03.2015.
- Haut, Rüdiger, *Die Christengemeinschaft (Comunitatea creștină)*, în „Berliner Dialog”, 29 iulie 2006.
- Karl Jaberg (art.), în Treccani, *L'Enciclopedia italiana*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana, 1995.
- Neubauer, J., *Conflicts and Cooperation between the Romanian, Hungarian, and Saxon Literary Elites in Transylvania, 1850–1945*, în Victor Karady V./ Borbála Z. Török (ed.), *Cultural Dimensions of Elite Formation in Transylvania (1770–1950)*, Cluj-Napoca: EDR Foundation, 2008.
- P.[etru] C.[omarnescu], *Notă s. tit.* în RFR, anul VII, nr. 4, 1 aprilie 1940, p. 234.
- Raeber, Th., art. „Eucken, Rudolf Christoph”, în *Neue Deutsche Biographie*, vol. 4, Berlin, Duncker & Humblot, 1959, p. 670–672.
- Rausch, Alexander, art. „Lustig-Prean”, în *Oesterreichisches Musiklexikon*, Online-Ausgabe, Wien 2002.
- Riegler-Dinu, Emil, *Das rumänische Volkslied: eine musikwissenschaftl. Studie mit 162 Liederbeisp. und 2 Tab. (Cântul popular românesc: studiu muzicologic cu 162 de exemplificări și 2 tabele)*, Berlin, W. de Gruyter, 1940.
- Schwengeler, A. (bio.), în *Berner Schrifftum 1925–1950, (Scritori din Berna. 1925–1950)*, Bern, Francke, 1949, p. 153–155.

- Stănescu, M. (2008), *Der deutschsprachige Theater in Siebenbürgen / Teatrul de expresie germană din Transilvania* (curs universitar), Cluj-Napoca, Univ. Babeș-Bolyai, p. 123.
- Stroh, F. (1952), *Handbuch der germanischen Philologie, (Manual de filologie germanică)*, Berlin, Walter de Gruyter & Co.
- Taloș, Ion, *Poezie și filosofie într-un catren folkloric selectat de L. Blaga: „Doamne, Doamne”*, în „Philologica Jassyensia”, anul IX, nr. 2 (18), 2013.
- Țugui, P. (ed.), *Lucian Blaga. Din activitatea diplomatică: Rapoarte, articole, scrisori, telegrame (1927–1938)*, vol. I, București, Editura Eminescu, 1995.
- Vatamaniuc, D. (1977), *Lucian Blaga. 1895–1961. Biobibliografie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, în „Cronologie”, p. XXI–LI.
- Vitanos, C.A.I. (2011), *Imaginea României prin turism, târguri și expoziții universale în perioada interbelică*, București, Editura Mica Valahie.
- Zürcher, Markus, „Ludwig Stein” (fișa de autor), în „Historisches Lexikon der Schweiz”, Basel, Schwabe, 2002.

ABSTRACT

The text presents the German correspondence of Lucian Blaga, found in the Blaga Fund of the National Museum of Romanian Literature. This correspondence was not turned to account until the present days; it proves to be viable from historical and literary point of view, not only for Blaga's bibliography, but also for the historiography of the multiculture professed in the inter-war period; generally it can constitute itself in a documentary source, also for the evolution of mentalities, as well as for the Romanian imagology.

Key-words: Lucian Blaga, correspondence, intellectual contacts, literary translations.